פרק ג משנה א

א. מלבנות התבואה שבין הזיתים ב"ש אומרים פאה מכל אחד ואחד, ב"ה אומרים מאחד על הכל

דברי הירושלמי בביאור פלוגתת ב"ש וב"ה

א] הביא **הר"ש** [וכ"ד **הרא"ש וראב"ד הל' מתנות עניים פ"ג ה"ט**] מירושלמי דמודים ב"ש במרווחין שנותן פאה מאחת על הכל [וביאר **הרא"ש** כיון שיש ריוח גדול ביניהם לא הוי הפסק] ומודים ב"ה ברצופין שנותן מכל אחת ואחת. [וביאר **הראב"ד** הנ"ל דכשהן מפוזרים חלוקת האילנות אינה ניכרת אבל ברצופין היא ניכרת], לא נחלקו אלא בנטועין מטע עשרה לבית סאה.

ובטעמא דהאילנות מפסיקים כתב **המשנה ראשונה** דכיון שהן גבוהים דמו לגדר ולכן דוקא ברצופין מפסיקים ולא במרווחים, וכ"כ **בביאור הגר"א** על הירושלמי דמודים ב"ש במרווחים דסברי דהא דמפסקי היינו משום מחיצה ובכה"ג אינו מחיצה. וכ"כ **בפאת השלחן סי' ו סכ"ג**.

ב] **הרמב"ם שם, וכן בפיה"מ** ס"ל איפכא, דבמרוחקין לכו"ע פאה מכל ערוגה, ובצפופים לכו"ע מאחת על הכל. **ובכס"מ** כתב דהרמב"ם היה לו גירסא הפוכה בירושלמי והיא יותר נכונה. והטעם דכשהאילנות צפופים הערוגות קטנות ואינן בדין שדה משא"כ במרווחות הערוגות גדולות יותר.

ג] **האחרונים** (תורת זרעים, מקד"ד סי' סב ד"ה ונראה, תוס' אנשי שם, דרך אמונה ס"ק סה ובביאור ההלכה ד"ה מפני), **דיש כאן מחלוקת יסודית** בראשונים מה גדר ההפסק של הערוגות, לשיטת הראב"ד ודעימיה האילנות הם המפסיקים וכזרע אחר שמפסיק, ולכן אם הם נטועים צפופים הרי ההפסק שהם יוצרים ניכר היטב ולכן לכו"ע פאה מכל ערוגה, משא"כ כשהם מרווחים אין ההפסק שהם עושים ניכרת, ולכו"ע מאחד על הכל. אך הרמב"ם למד דיש הפסק חדש שנקרא 'הפסק ערוגות'. היינו עצם זה שעשה ערוגות ערוגות, כל אחת כשדה בפני עצמה. ואם לא היו אילנות כלל בין הערוגות, ודאי יתן מכל אחד, כיון שכל ערוגה היא שדה בפני עצמה. אלא שאם יש אילנות ביניהם בזה תליא בדעתו, אם הם צפופים, הרי עשה ערוגות ערוגות לא לרצונו, דלא היתה לו ברירה אחרת. משא"כ כשהם מרווחים.

ד] **ובמשנה ראשונה** הקשה על הרמב"ם דלעיל פ"ב מ"א מבואר דדוקא כשיש הפסק בין שדה לשדה בור או ניר כשיעור ג' תלמים הוו ב' שדות לענין פאה וא"כ הכא דליכא הפסק מ"ט דב"ש דנותן פאה מכל אחת ואחת. אמנם **רעק"א** הביא בשם **הלחם משנה ומרכה"מ** דלשיטת הרמב"ם מיירי הכא שיש הפסק בור כשיעור ג' תלמים וטעמא דב"ה היינו דכיון שיש אילנות באמצע הרי זה מוכיח דמחמת האילנות הפסיק ביניהם ומשום הכי לא הוי הבור הפסק.

ה] לעיל פ"ב מ"א תנן דזרע אחר מפסיק, וצ"ב אמאי לא מפסקי אלינות מחמת זרע אחר. וכתב **ר"י בן מלכי צדק** מיהא שמעינן דאילנות לא דמיין לזרע אחר. ובתפארת ישראל בועז אות א' כתב כיון שהאילנות היום קודם אינן מפסיקין שמקום האילנות הכריחוהו לעשות מלבנות מלבנות, וע"ע **שערי אמונה**.

ב. ומודים שאם היו ראשי שורות מעורבין, שהוא נותן פאה מאחד על הכל

דין זה גם אליבא דב"ה

ו] כתבו **התוס' חדשים תפא"י ורש"ש** דה"ה אליבא דב"ה באופן שמודים לב"ש שנותן פאה מכל אחת ואחת ברצופין לשיטת הר"ש ובמרווחים לשיטת הרמב"ם דאם היו ראשי שורות מעורבים נותן פאה מאחת על הכל.

ביאור דין זה לפי שיטת הרמב"ם הנ"ל

ז] **המקד"ד סי' סב אות א** הקשה לדברי רעק"א דביאר בשיטת הרמב"ם דהכא מיירי כשיש בור שיעור ג' תלמים וזהו המפסיק א"כ מאי מהני ראשי שורות מעורבים הרי בשתי שדות שהפסיקן בבור ניר. וכיו"ב מבואר ברא"ש לעיל פ"ב מ"א דאם לא היה הבור ע"פ כל השדה ונשאר מהשדה שיעור ד"א כדי חרישת הבקר וכליו אינו מפסיק, ומבואר דאם נשאר פחות מד"א מפסיק ואילו הכא תנן דאם ראשי שורות מעורבים נותן פאה מאחת על הכל ומשמע דאפי' בכ"ש נמי סגי. וכתב המקד"ד דלפי דבריו בביאור שיטת הרמב"ם ניחא דהכא ההפסק היינו משום שדעתו לחלקם ולעשותם ב' שדות ולכן דוקא כשמופסקין לכל אורך השדה הוי הפסק אבל אם ראשי שורות מעורבין לא הוי הפסק.

פרק ג משנה ב

א. המנמר את שדהו ושייר קלחים לחים רבי עקיבא אומר נותן פאה מכל אחד ואחד, וחכמים אומרים מאחד על הכל

ביאור הבבלי בפלוגתא דמתני'

א] **הר"ש הביא הבגמ' במנחות דף עא:** ובו ב' מהלכים במח' ר"ע וחכמים. שיטת שמואל דאיירי במנמר לקליות, היינו שהתבואה לא הביאה שליש. לר"ע לא הוי אתחלתא דקצירה, וכשיטת ר"מ בפ"ב משנה א' דקוצר לשחת מפסיק. ולחכמים הוי אתחלתא דקצירה אלא א"כ חרש.

ושיטת ר' יוחנן דאיירי במנמר לאוצר (לרש"י מנחות שם והר"ש כאן איירי בנתבשל כל צרכו ולתוס' מנחות שם הביא שלישי), **וביאר בטהרת הקודש שם, ובמשנת רבי אהרן זרעים סי' ה אות ד** דס"ל לר"ע דכיון דאין בדעתו לקצור רק המבושלים ולא הלחים וקוצר בב' זמנים שונים חשיב לב' קצירות. ובשער אמונה ביאר באופ"א דכיון שקצירה זו על מנת לאצרו וזה על מנת לאכלו הוי ב' קצירות.

ובקיצור לשמואל יש חיסרון בקצירה הראשונה. ולר"י אין חיסרון בראשונה אלא בשניה שאינה מצטרפת לראשונה.

ביאור הירושלמי בפלוגתת רבי עקיבא וחכמים

ב] **הירושלמי** ביאר הפלוגתא באופ"א, דר"ע וחכמים נחלקו האם לח ויבש חשיב לתרי מינים או לא. ועי' **מקד"ד סי' סב ד"ה והנה במנחות שם**.

אמאי הוי מנמר לקיטתו כאחת

ג] הקשה **התוי"ט** הכא מדוע במנמר חייב פאה, הא לא הוי לקיטתו כאחת. ונתבאר בפ"א מ"ד דכל מה שאין לקיטתו כאחת פטור מפאה. ותירץ, דכל קלח חשיב לקיטתו כאחת, דכל הגרעינים שבו מתבשלים כאחד. וה"ה באילן דנים כל אילן לעצמו. ורק בתאנה שבאותו האילן בעצמו אין לקיטתו כאחד פטור. וכך נקט גם **לעיל פ"א מ"ד** (הובא בצל"ח ברכות לה.). **ועיין בציון ההלכה פ"ב ס"ק צ-צא** שהביא חולקים. **החזו"א** (שביעית סוף סי' ז') **תירץ** שאין רוב בני אדם מנמרים, ובלקיטתו כאחת

אזלינן בתר רוב בנ"א. **בשערי אמונה** תי' דמה שנתבשלו קודם אי"ז מחמת עצמם אלא מחמת שהיה שם יותר זבל.

ב. ומודים חכמים לרבי עקיבא בזורע שבת או חרדל בשלשה מקומות, שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד

ביאור ה"ומודים"

ד] הקשו **במשנה ראשונה ובשנות אליהו** (הקצר) דאין לו מובן, דמה ענין זה לזה, הא ברישא פליגי אי נימור חשיב התחלת קצירה. ובסיפא איירי דמעיקרא זרע בג' מקומות ואין כאן נימור. **בשנו"א תי'** (בביאור שערי אמונה אמונה) דלבד שזרע במקומות שונים איירי שגם קצר בזמנים שונים, ואורחא דמילתא דמי שזורע במקומות שונים קוצר בזמנים שונים. ולכאורה זה יהני למהלך של ר' יוחנן דהנידון ברישא הוא מחמת הזמנים השונים. אך למהלך של שמואל דהנידון האם קצירת שחת הוי קצירה עדיין קשה מהו 'ומודים'. ועי' **בשערי אמונה** דכתב דזרע את השבת או החרדל סמוכין זה לזה. וגם לרבנן דברישא הוי אתחלתא דקצירה ולא הוי הפסק מכיון שהוי שדה אחת. הכא הגם דהוי שדה אחת חשיב קצירות נפרדות.

פרק ג משנה ג

א. המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגורן נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן, וכן באפונין וכן בכרם

ביאור טעמא דמתני' ובדברי הירושלמי

א] **הר"ש** כתב דהוי כב' מיני חיטין. והיינו כדאיתא לעיל (פ"ב מ"ה) הזורע את שדהו שני מיני חיטין עשאן גורן אחת נותן פאה אחת, שתי גרנות נותן שתי פאות. **והרא"ש** כתב דכיון דאלו לשוק ואלו לגורן חשיב הפסק לכו"ע, והיינו דהכא מודים חכמים לר"ע (לעיל מ"ב) דחשיב הפסק ונותן לכל א' פאה לעצמו.

ב] **הירושלמי לעיל ה"ב** איתא מחלוקת בין חברייא לר' יוסי. לשיטת חברייא משנתנו מדין לח ויבש. לשיטת ר"י משנתנו מדין שוק וגורן. ובמפרשים יש ג' שיטות מדוע במחליק חייב ב' פאות: א. **הגר"א** על הירושלמי וכן המשנה ראשונה והרש"ש כתבו דלח ויבש הוי כתרי מיני חיטים, והשוק והגורן הוי כב' גרנות. **ובעינן את ב' הדברים**. ב. שיטת **הגר"א בשנו"א** דזה מדין שוק וגורן, ואי"צ לח ויבש, אלא ה"ה הכל לח או הכל יבש חייב ב' פאות. ומה דאיתא במשנה לח ויבש אורחא דמילתא דלוקחים לח לשוק ויבש לגורן. וכר' יוסי בירושלמי. ג. שיטת **הרמב"ם** (הל' מתנות עניים פ"ג הי"ב) לפי פירוש הרש"ס וכס"מ ורבינו דזה מדין לח ויבש. ופסק הרמב"ם כחברייא. ומה דאיתא במשנה שוק וגורן לאו דוקא וכנ"ל.

ב. המדל נותן מן המשאר על מה ששייר

שיטות הראשונים בביאור מתני'

א] פירש **הר"ש**, לשון שלופי הוא, ומפרשינן בירושלמי שביעית פ"ד מ"ד דבזמן שהבצלים זרועים רצופין מוציא אחד מבינתים שיתגדלו בריוח ויעשו גדולים ואותם שעוקר משם להרויח הנשארים אינן נחשבים לקצירה לפי שתקנת הנשארים היא הלכך נותן פאה מן הנשאר לבד והנעקר פטור מכלום. וכ"כ **הרא"ש**.

ב] והמשיך **הר"ש**, ולא יתכן לפרש משום דירק בעלמא הוא ועדיין לא הגיעו לחיוב פאה דלא יהא אלא כמנמר לקליות, ומיהו יתכן דקליות מכניסן לקיום על ידי שמייבשין אותן לתנור אבל הנך בצלים דלא גמרו כל צורכן נרקבין ואין מוכנסין לקיום, וכתב **בתורת זרעים ושיעורי הגרי"ד** שם דמדברי הר"ש יש להוכיח דכל שבמציאות אין מכניסו לקיום פטור שהרי בגמ' נדה נ. מבואר דבצלים חייבים בפאה דחשיב מכניסו לקיום ואעפ"כ כתב הר"ש דהמידל בבצלים פטור כיון שאינו מתקיים ומבואר דאע"פ דהוי מין המתקיים מ"מ כיון שבצלים אלו אינם מתקיימים פטור מפאה. ועמש"נ לעיל פ"ו מ"ו בזה.

ג] **הרמב"ם בפיה"מ** פירש משנתנו בדרך אחרת, והוא גרס 'וכרם המדל'. וחידש כאן דין קצירת ארעי, עיין הל' מתנות עניים פ"ב ה"ו ובפ"ג הכ"ג ופ"ב ה"ו שקצירת עראי אינה מחייבת בפאה, וראה בסמוך.

ג. והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל

שיטות הראשונים בביאור מתני'

ד] **הר"ש** כתב דמחליק היינו שעוקר ג' זה בצד זה כדתנן בשביעית פ"ד מ"ד ופי' דעוקר את כולו לגורן או את כולו לשוק ולכך נותן פאה א' לכל דלא חשיב ב' מינים. והקשו **הפר"ח והתו"ח** מאי קמ"ל פשיטא כיון דהכל מין א' וגם אינו מידל דחייב בפאה א' על הכל **ובתוס' א"ש** כתב דקמ"ל שאע"פ שעושה כן בזמנים שונים אי"ז מפסיק ונותן פאה א' על הכל.

ה] הרמב"ם מפרש דהוי המשך של המידל, שאם בצר רק מצד אחד אף מה שבצר בתחילה חייב בפאה ונותן מן המשואר על הכל.

פרק ג משנה ד

ה. האמהות של בצלים חייבות בפאה ורבי יוסי פוטר

ביאור פלוגתתן

א] **הר"ש** פי' דאמהות של בצלים הן הבצלים שמניחים אותם בארץ כדי שיגדלו מהם בצלים אחרים ואינם ראויים לאכילה אלא ע"י הדחק ולכן ר"י פוטר דלא חשיב אוכל ולחכמים מיקרי אוכל.

ובתוי"ט כ' שהגם לעיל פ"א מ"ד כתב הר"ש דספיחי סטיס פטורים מפאה דלא חשיב אוכל ואע"פ שראויים לאכילה ע"י הדחק, שאני הכא דהבצלים קודם שנשתהו בארץ הם ראויים לאכילה ויש להם שם אוכל ולכן אף עתה שנעשו אין ראויים כ"כ לאכילה אלא ע"י הדחק לא יצאו מתורת אוכל. ועי' **בתוס' אנשי שם** שהעיר דתלוי בב' תירוצי תוס' שבת דף סח.

ב] **בירושלמי** איתא האמהות של בצלים וכו'. האמהות רב אמר פרגדנא. פי' מה שמשייר בקרקע. ושמואל אמר צומחתנא. בירושלמי ר' יעקב בשם ר"ח לא אמר ר"י אלא משום הפקר פי' לכך ר"י פוטר. רבי בון בר חייא בעי קומי ר' מנא והפקר חייב בפאה.

וכ' הגר"א בשנות אליהו ביאור הארוך פירוש מ"ט דרבנן דמחייבי בפאה אמר להן בזכה אחת אחת. פי' טעמא משום הפקר דבהא פליגי דרבנן סברי דכיון דזוכה בהן חייב ולר"י לא נתחייב בשביל הזכיה, דאזלי לשיטתיהו דפליגי בנדרים. היינו מה דאיתא שם (דף מג.) דנחלקו האם הפקר חל מיד או רק כשמגיע לרשות זוכה **והרידב"ז, והחזו"א מעשרות**